

ҲАЙДАР МУҲАММАД

**СОЙИБ ХЎЖАЕВ
ҲАНГОМАЛАРИ**

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
Тошкент – 2000

85.334

M96

Китоб “Ўзбекнаво” гастроль-концерт бирлашмаси Тошкент вилояти бўлими буюртмаси билан чоп этилди.

Суратлар Сойиб Хўжаев жамғармаси архивидан олинди.

Муҳаррир: Ж.СУБҲОН

Муҳаммад Ҳайдар.

Сойиб Хўжаев ҳангомалари.— Т.: F.Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашр.,2000.— 40б.

Таниқли шоир ва драматург Ҳайдар Муҳаммад тинмай изланиб, ўз мухлисларига жиддий шеър ва драмалар билан бир қаторда ҳажвий шеърлар, ҳикоялар, латифалар, интермедиялар ва комедиялар тақдим этмоқда. Унинг 1997 йилда нашр этилган “Хотинимнинг уруғидан ўргилай” ҳажвий китобчаси тезда қўлма-қўл бўлиб кетди. Маълумки, Ҳ.Муҳаммад комедиялари Ҳамза номидаги Академик драма театрида, “Хотинлар гапидан чиққан ҳангома” Муқимий театрида, “Куёвлар конкурси” (Р.Азизхўжаев билан) комедияси 1990 йилдан бери репертуардан тушмай келмоқда.

Қўлингиздаги “Сойиб Хўжаев ҳангомалари” ҳам, ўйлаёмизки, Сизга бир дунё завқ бағишлайди.

ББК 85.334

М 490100000-35 Режага қўшимча,2000 й.
М352 / 04 / -2000

© Ҳайдар Муҳаммад,
Ғафур Фулом номидаги
Адабиёт ва санъат
нашриёти, 2000 й.

ISBN 5-635-01833-5

СОЙИБ ХҲЖАЕВ ҲАҚИДА

(Сўзбоши ўрнида)

Ўзбек халқининг яқин ўтмишдаги ажойиб қизиқчилари эл орасида катта шуҳрат қозонганликлари ибратли ҳикоя бўлиб юради. Улар ижро этган латифа, интермедия, аския, қизиқчилик ҳолатлари халқимизнинг оғзаки дурдоналарига айланиб кетиб, секин-аста ёзма адабиётга, радио-телевидение кўрсатув ва эшиттиришларига кўчиб, адабий-бадиий тарихга айланиб бораётганлиги қувончли ҳолдир. Уларнинг табаррук номлари ҳурмат билан зикр этилади. Масалан, Юсуфжон қизиқ, Ака Бухор, Сойибжон қизиқ, Муҳиддин Дарвешов, Абдулхай Махсум, Абулқосим ака ва ҳоказо. Ҳақли равишда: "Нега буларни "палончи қизиқ" деб аташади", — деган савол туғилади. Бунинг сабаби, менимча, қизиқчилар ўзларининг зукко ва донишмандликлари, ҳозиржавобликлари билан қизиқ воқеаларни ижод қиладилар. Энди: "Комик актёрлар ҳам қизиқчимми?" — деган саволга шундай жавоб бериш мумкин: комик актёрлар ёзувчи ёзиб берган асарни ижро этади. Ўзи тўқимайди. Шу нуқтаи назардан олиб қараганда, Ўзбекистон халқ артисти Сойиб Хўжаевни халқимиз Сойибжон қизиқ деб ҳам билишининг сабабини унга тангри таоло икки томондан иқтидор ато этганлигида кўрамыз. Сойиб Хўжаев комик ролларни ниҳоятда қойилмақом қилиб ижро этган. Шу билан бир қаторда, ҳар бир ўйнаган роли сўзларининг 60-70 фоизини асосан ўзи тўқиб қўшган. Шу боис образлар жонли ва жозибали чиққан.

Энди Сойиб Хўжаев халқ ўртасида қизиқчилик қилиб айтган сўзлари, хатти-ҳаракатлари, ҳазил-мутойибала-

ри ҳамкасблари, дўстлари, мухлислари ва шогирдлари томонидан, телекўрсатув, радиоэшиттириш, матбуот саҳифаларида, байрам сайиллари, тантанали маросимларда ижро этилиб, халқимизга маънавий озуқа бермоқда, маънавиятимизни бойитмоқда. Шунинг ўзи Сойибжон қизиқ нақадар катта истеъдодли ижодкор-санъаткор бўлганлигига далил ҳужжатдир. Президентимиз И.А.Каримов ҳам Сойиб Хўжаевнинг муборак номларини ўз нутқларида эслаб ўтиб, кулгисевар халқимизни беҳад қувонтирган эдилар.

Муҳтарам ўқувчилар, қўлингиздаги “Сойиб Хўжаев ҳангомалари” ни шогирдлари Хусан Шарипов, Бахтиёр Ихтиёров, рафиқалари Файзихон ойимдан ва бошқа одамлардан эшитиб, ўз тафаккуримдан қайта ўтказиб ёздим. Бу воқеаларни менга Муқимий театрининг артистлари Фароғат Раҳматова, Суръат Пўлатов, Марям Ихтиёрова, Файзулла Аҳмедов ва бошқалар айтиб беришган. Шунингдек, халқ артисти Зикир Муҳаммаджоновнинг “Ишонч” газетасида босилган айрим лавҳаларини олдим. Шу билан бир қаторда Ҳамза театри ходимлари Комил Насриддинов, Обид Юнусов (Ўзбекистон халқ артисти Обид Юнусов эмас) кабилардан ҳам эшитганимни қоғозга туширдим.

Сойиб Хўжаев ўзбек халқининг Насриддин афандисидек қизиқчи донишманд фарзанди. Насриддин афанди узоқ ўтмишдан келаётган севимли халқ қаҳрамони бўлса, Сойиб Хўжаев 1910 йилда туғилиб, ўзининг 72 йиллик умри давомида юксак санъати билан халқнинг ардоқли фарзандига айланган шахс.

Тўғри, китобчадаги воқеалар ўша ҳодиса устида бўлган кишиларнинг хотираларига айнан тўғри келмаслиги ҳам мумкин. Бу табиий ҳол. Чунки мен баъзи оғиздан-оғизга ўтганларини ёзганман. Оғиздан-оғизга ўтиш ва қоғозга тушиш вақти воқеалардан қай бир ҳолатлар тушиб қолади ёки қай бирларига қўшиб айтилади. Натижада воқеаларнинг хабардор кишининг ёдидагига менинг ёзганим тўғри келмай қолса, олдиндан узр сўрайман.

Ўн бир ёшида отадан етим қолган Сойибжонни тақдир сўқмоқлари Кўқон болалар уйига олиб келади. 1927 йилда Кўқон театрининг раҳбарлари “Ҳалима” спектакли учун оммавий саҳналарга йигит-қизлар танлаш учун

болалар уйига келишади. Бир неча йигит-қизларни таклиф қилишади. Шуларнинг орасида 17 ёшга тўлар-тўлмас шўх, тийрак, қизиқчиликка мойил Сойибжон ҳам бор эди. Бу улуғ санъат арбоби, қизиқчилик юлдунининг туғилиши эди.

Сойибжон Кўқон театрида роллар ўйнаб, тезда халқ назарига тушади. Унинг довуғи Тошкентга етиб келиб, 1937 йилда пойтахтга таклиф қилинади ва Муқимий театри ташкил бўлгач, унга ўтиб, то умрининг охиригача шу санъат даргоҳининг абадий актёри бўлиб қолади.

Сойиб Хўжаев ажойиб инсон, истеъдодли актёр, саримий дўст, меҳрибон устоз бўлганлиги учун борган сари хотира юлдузи чарақлаб, сўзлари халқ ҳикматига айланиб бормоқда.

ОЛТИН СОАТ ҚОЛИБ КЕТИБДИ

Бир куни Муқимий театри артистларидан бир гуруҳини машҳур боғбон Ризамат ота боғига бир тадбирда хизмат қилиш учун чақирди. Катта банкет-базмда қўшиқ айтиб, ўйнаб хизмат қилишади. Лекин ҳеч ким қистир-қистир қилмайди. Охирида совға-салом ҳам беришмай қуруқ хайрлашишади. Улар енгил машинада боришган бўлишади. Машинага чиқиб ўтирамыз дейишса, оёқ қўядиган жойлар узумга тўлиб кетибди. Бу гуруҳга Сойиб Хўжаев бош бўлиб борган экан. Амаллаб ўтириб йўлга тушишибди. Йўлда Сойиб Хўжаев бу узумларни ким келтириб қўйди, деб ўтирганлардан сўради. Боя базм қизиган вақтда бир учарроқ артист “Мен чекиб келай”, деб чиқиб кетган экан. У: “Мен тўлдириб қўйдим. Мезбонларнинг муомаласидан қуруқ кетадиганга ўхшаймиз. Боя келатганда бир шифил узумли ишқомни кўз остига олиб қўйгандим. Сўрасам, тажриба учун олиб қўйганмиз дейишганди. Бордим-да, ҳаммасини узиб, машинага жойладим”, — деди мақтаниб, қойил қилдимми, дегандек.

— Яхши, энди бунини нима қиламиз? — деб Сойиб Хўжаев сўради.

— Бўлишиб олиб еймиз, — дейди у.

— Сени ҳали бола-чақанг йўқ, шунча узумни яримтага алишиб ичиб, спектаклларга келмай қўясан. Менинг болаларим кўп, мен уйга олиб кетаман, — депти

Сойиб Хўжаев. Ҳеч ким индамапти. Машина анча жойга борганда:

– Вой, қўлимдаги олтин соатим қолиб кетибди. Машинани қайтар, ўша ерга бориб келамиз, – депти Сойиб Хўжаев. Артистлар: “Кўйинг энди, Сойибжон ака. Битта соат деб яна шунча жойга қайтиб борамизми?” – дейиштипти.

– Эй, биласизларми, у соатни энг каттакон одам совга қилиб, қўлимга тақиб кўйган. Мени чақирганда ёки олдига борганимда соат юряптими деса, йўқотиб кўйганман, дейманми. Эй, эсинг қурсин, демайдими, каттакон одам. Унда мен нима деган одам бўламан. Йўқ, қайтар, – деб туриб олипти. Ниҳоят, машина орқага қайтибди. Боғнинг олдига борганда:

–Энди узумларни туширинглар! У ерга узум билан борсак бўлмайди, – деб туриб олибди. Охири узумни боғнинг олдига туширишибди. Энди кетдик дейишибди. Машинага ўтиришиб, банкет-базм бўлган тарафга кетишаётганда: “Қайтар изингга, олтин соатим чўнтагимда экан. Лекин виждонимизни эсдан чиқариб қолдирган эканмиз. Энди уйга кетдик”, – деган экан Сойиб Хўжаев.

МАШҲУР ҚЎШИҚЧИ АЗИМ МУЛЛАХОНОВ КАСАЛ БЎЛГАНДА

Машҳур эстрада кўшиқчиси Азим Муллахонов Ўзбекистон халқ артисти Фароғат Раҳматованинг ўғли эканлигини кўпчилик билмаса керак. Азимжон гўдаклик вақтида Муқимий театрида ишлайдиган онаси Каттақўрғон шаҳрига гастролга олиб боради. У вақтда оналарга боласи 4 ой бўлгунча тарбия учун вақт бериладиган қонун бор эди. Ҳозиргидек уч йил эмас. Шунда гўдак иситмалаб, қаттиқ касал бўлиб қолади. Кимдир шу ерда Қавс мозори борлиги, унга гўдакни олиб бориб зиёрат қилдирса, дарров тузук бўлишини айтади. Фароғат опа Сойиб Хўжаев билан Қавс мозорига Азимжонни олиб боришади. Фароғат опа болани қабрдан ўнгга қараб айлантириш керак деса, Сойиб ака, йўқ, чапга қараб айлантириш керак дейди. Хуллас, Фароғат опа билганича дуо ўқиб, ихлос билан икки марта ўнгга, икки марта Сойиб Хўжаев айтгандек, чапга айлантиради. Шунда Сойиб ака:

– Порогсердца (Фароғат опани ҳазиллашаб шундай деб чақирар экан), ўглинг тузук бўлса, эртага чойхонада ош қилиб берасан, келадиган одамларни ўзим айтаман, – дейди.

– Сойибжон ака, ош сиздан айлансин, ўғлим тузук бўлса бўлди, ошдан қочирасизми? – дейди Фароғат опа.

Ўғли тезда тузук бўлади. Эртаси 5-6 кишига чойхонада Фароғат опа ош буюради. Сойиб Хўжаев ўзи таклиф қилган ҳамкасблари келади. Маза қилиб ош еб бўлишгандан кейин улфатларига:

– Бу ошни Порогсердца қилди. Энди беш-бешдан ташлаб қўясанлар. Хотин кишининг ошини текин еб бўлмайди, – дейди. Улар Сойиб Хўжаевнинг айтганини қилишиб, 5 сўмдан ташлашади. Уларни йиғиб Фароғат опага беради.

ШОАБДУРАҲМОНБОЙ, ПУЛ ҚИСТИРМАЙСИЗМИ?

Муқимий театрида турли хўжалик вазифаларида қарийб 60 йилча ишлаб келётган Кимсанбой ака Шоабдураҳмоновнинг яхши ошпазлик касби ҳам бор, тўйларда ош дамлаганда илик қилиб юборади. Театр ходимларининг деярли ҳаммасининг тўй ва бошқа маросимлари ошини дамлаган, ажойиб, дилкаш инсон бўлганлиги учун театрда уни ҳамма яхши кўради. Кимсанбой ака тўй қилса театр кўчиб боради. Сойиб Хўжаевни Кимсанбой аканинг ота-амакилари алоҳида ҳурмат қилишади. Чунки уларнинг тўй-ҳашамларига бориб, кўп қизиқчиликлар қилиб, уларнинг муҳаббатига сазовор бўлган санъаткор. Кимсанбой бир куни тўй қилиб, театр жамоасини таклиф қиладилар. Сойиб Хўжаев гул бўлиб боради. Кимсанбой аканинг оталари шу вақтда 81 ёшларида бетоб бўлиб ётиб қоладилар. С.Хўжаев ўртада қизиқчилик қилиб турганида бирдан Шоабдураҳмон ака ётган хонага кириб борадилар-да, қизиқчилик қилиб:

– Чол, нега ётибсиз? Ўламан деб ўйламанг. Сизни Шоабдураҳмонбой дейишади. Пулдан борми? – дейди.

Чол заиф овозда:

– Бор, – дейди.

– Унда чўзинг, мен азроил билан гаплашиб, умризни яна етти-саккиз йилга чўзиб бераман, – дейди Сойиб Хўжаев беморнинг кўнглини кўтариш учун. Сойиб Хўжа-

ев орқасида бу ҳазилни эшитиб турган Кимсанбой ака:
— Отамнинг пуллари менда туради, — деб, Сойиб аканинг икки чаккасига юз сўмликдан қистиради.

— Ия, шунақами, ундай бўлса, ота, яна етти-саккиз йил ўйнаб-кулиб юринг, — деб юз-кўзларидан ўпиб, соқолларини силаб чиқиб кетади. Шундан кейин Шоабдурахмон ака яна 7 йилча умр кўриб, вафот этадилар.

БУРНИНГДАН ОТАМАН

“Малиновкада тўй” спектаклида Марям Ихтиёрова немис аёли ролини ўйнар экан. Бурнига қиррали қўшимча бурун ясаб, грим қилишибди. Яққол кўзга ташланадиган бурун чиқибди. Томошабиннинг ҳам дарров диққатини тортар экан. Немис аёли партизан ролини ўйнаётган Сойиб Хўжаевга қараб:

— Менга отганинг билан мендан барибир ўқ ўтмайди, овора бўласан, — дер экан. Пьесада бошқа сўз йўқ экан. Шунда топқир Сойиб Хўжаев: “Агар ўзингга ўқ ўтмаса, нақ бурнингдан отаман”, — деганда зал қарсақдан гулдираб кетган экан.

ПАЛОВНИ МЕН ҚЎЛИМНИ ЮВМАЙ ЕЙМАН

Бир гуруҳ санъаткорлар билан Сойиб Хўжаев пахта теримига боришибди. “Ҳамма пахтакор” шиори авжига минган вақт экан. Дала ҳашарчилар билан тўла. Тушлик вақти бўлиб қолипти. Икки чиройли қиз келиб Сойиб Хўжаевни бирга тушлик қилиш учун ўз давраларига таклиф қилибди. Сойиб Хўжаев рози бўлиб борибдилар. Борсалар ўн чоғлиқ қиз давраси ўртага катта сопол лаганда палов қўйиб, кутиб ўтиришган экан. Шунда қизлар оққушлардай гур этиб туриб Сойиб аканинг тўрга ўтишини, аввал қўлларини ювиб олишини таклиф қилишибди.

— Қизлар, мен ҳозир паловдан олдин қўлимни ювмайман, — депти Сойиб ака.

— Нега? — ҳайрон бўлиб сўрашибди қизлар.

— Нега дейсизларми? Биринчидан, мен паловга қўлимни урмайман. Иккинчидан, Сизлар менга бир ошамдан ошатасизлар. Қорним тўяди-қолади, — деган

эканлар.

ЗИНДОН ЭНАНГНИ УЙИМИДИКИ, ЧИРОҚ ЁҚИБ ҚЎЯДИГАН

Муқимий театрининг “Равшан ва Зулхумор” спектаклида зиндонни тешиб чиқиш саҳнасида Равшан ролини Ҳамза Умаров, Эрсак ролини Сойиб Хўжаев ўйнаган экан. Бир куни Сойиб Хўжаев Ҳамза Умаровга:

— Постановка бўйича биласан, зиндонни мен олдин тешиб чиқаман, кейин сен чиқасан, шундайми? — дейди.

— Шундай, — дейди Ҳамза Умаров.

Шунда Сойиб Хўжаев:

— Бугун зиндонни сен олдин тешиб чиқасан, кейин мен чиқаман, — дейди. Спектакль чоғида Ҳамза Умаров зиндонни тешиб чиқиб:

— Вой-бў, бу ер намунча қоронғу, — дейди.

Сойиб Хўжаев:

— Зиндон энангни уйимидики, чироқ ёқиб қўядиган. Зиндон қоронғу бўлади-да, — дейди.

Залда гулдурас қарсак янграйди.

Шу куни асар муаллифи Комил Яшин келиб, спектакль кўраётган экан. Раззоқ Ҳамроевга: “Сойибжон топиб айтди, шу сўзни пьесага киритиб қўйинг”, — деган экан.

МОСКВА ҚОЙИЛ ҚОЛГАН РОЛЬ

1959 йили Москвада ўтган декадада Муқимий театрининг бош режиссёри Раззоқ Ҳамроев Сойиб Хўжаевга қаттиқ танбеҳ беради.

— Сойибжон, бу ерда спектаклларга биронта сўз қўшмайсиз. Бу ернинг театршунос олимлари қилни қирқ ёради. Ўзбекчани тушунмаса ҳам хатти-ҳаракатдан ортиқча бегона сўзни билади. Келишдикми? — дейди.

— Эшитдим, ўртоқ Ҳамроев, лекин мен сўз қўшмасам хотиним талоғ бўлади, — дейди Сойиб Хўжаев.

— Бўлмаса, шу ернинг ўзида бўшатаман, — дейди Р.Ҳамроев.

Кечкурун ҳаммани йиғиб мажлис ўтказишади. Спектаклга ҳамма чиқиши керак, халқ артистлариям, хизмат кўрсатганлар ҳам оммавий саҳналарда иштирок этиб, спектаклнинг савиясини баланд кўтаришга хиз-

мат қилиши керак, деб Раззоқ Ҳамроев уқтиради ҳамда ҳар бир артист спектакль руҳига қараб, ўзига ҳолат ва кийим топишини тайинлайди. Ҳамма тушунарли, деб тарқалишади. Сойиб Хўжаев ўзидан сўз қўшмаслик ҳақида танбеҳ олган. Сўзсиз ҳолат топишни ўйлайди. Ва, ниҳоят топади. Эртаси спектаклда Сойиб Хўжаев кўлига “А” ҳарфига ўхшаган ер ўлчоғичини олган, қийиқчани пешонабоғ қилиб боғлаб, катта бутафор қизил қаламни қулоғига қистирган, елкага ҳарбий планшет сумкани осган ҳолда спектаклнинг хирмон сахнасида кўринади. Ва сахнани у бошидан бу бошига “А” ўлчагич билан ўлчаб, супачага кўкраги билан ётиб олиб, планшетни очиб, қоғоз олиб, қизил қалам билан нимадир ёзади, ўчиради, чизади, яна туриб шу ҳолатни такрорлайди. Бир оғиз ҳам сўз айтмайди. Спектакль баланд қарсақлар билан тугайди. Эртаси спектакль муҳокамаси бўлганда машҳур театршунослар бош ролда ўйнаганлар қолиб, фақат Сойиб Хўжаев ролини мақтаб кетишади. Шунда Сойиб Хўжаев сўз олиб, ўзбекчалаб:

— Мени ишдан ҳайдамоқчи бўлган Ҳамроев, сўз қўшганим йўқ. Мақтовларни эшитдизми? Спасибо, театрavedлар, — деб тўлиб кетади.

Раззоқ Ҳамроев:

— Зўрсиз, — дейди тан бериб.

ШЛЯПА ОСТИДА БОДОМ

Бир куни Сурхондарёнинг Деновдаги Дендропаркига бир гуруҳ артистларни олиб боришади. У ерда мевали дарахтлар тажриба сифатида ўстирилиб, мевалари териб олинар экан: Бодом пишган вақти бўлгани учун артистлар бодомларни теришиб, чақишиб, чўнтақларига солишибди. Кимдир, бодом ва бошқа мевалардан тўйганча енглари чўнтакка солманглар! — депти. Парк дарвозасининг олдига келганда Наби Раҳимов “Ҳаммангнинг чўнтагининг ўзим текшираман”, деб дарвоза олдига туриб олибди. Сойиб Хўжаевнинг чўнтагида бодом бор экан. Дарров олиб, шляпасининг ичига солиб, бошига кийиб олипти-да, шимининг икки чўнтагини астарини чиқариб, Наби Раҳимовнинг олдига келипти.

— Набижон, чўнтақларим бўш, — депти.

Бодомни шляпасига солаётганини Наби ака кўриб турган экан.

— Сойибжон, шляпанинг тагида бош борми ўзи? —

деб шляпани кўтарса, дув этиб бодом тўкилипти.

Бу нима? — депти дўқ қилиб Наби ака.

— Набижон, сиз яхши биласиз, мен Тошболта куёвман. Парининг онаси раҳматли деновлик бўлган. Бу ерга келганимга бошимдан қайнонам бодом сочи-да, — деб ҳаммани кулдирган экан.

СОЙИБ ХЎЖАЕВ СУВГА ЧЎККАНДА

Бир куни кинорежиссёр Али Ҳамроев бир фильмни суратга олаётганда Сойиб Хўжаев ўйнайдиган қаҳрамон сувга чўкиши керак экан. Шунинг учун Сойиб акани тез оқар сойга олиб бориб, суратга ола бошлашипти. Шунда ҳақиқатан ҳам Сойиб Хўжаев ростмана сувга чўка бошлабди. “Мени қутқаринглар!” — деб бақирипти.

Режиссёр билан оператор съёмка табиий чиқаётганлигидан хурсанд: “Яхши! Яхши! Табиий чиқяпти”, — дейишипти.

Сойиб Хўжаев чиндан чувга чўкканда йигитлар сувга тушиб, судраб олиб чиқишади. Али Ҳамроев келиб: “Табриклаймиз, ниҳоятда кадр зўр чиқди”, дейди.

Шунда Сойиб Хўжаев:

— Сенларга зўр. Менга сағал бўлмаса шўр бўлай деди, — деган экан.

“АВЛИЁ” ДЕМАДИМ, “АВИО” ДЕДИМ

Бир суҳбатда Сойиб Хўжаев бир одамни мақтаб, “авлиёсиз” депти. Ўша вақтда гап етказувчилардан бири бу гапни партия ташкилотига етказибди. Юқорига чақиритиб:

— Сиз “Тошболта”да динни танқид қилиб, дилиздан эса диндор одам экансиз, фалончини “авлиё одамсиз” дебсиз. Сизни энди чорангизни кўрамиз, деса, Сойиб ака дарров сўз топибдилар:

— Эй, нима деяпсиз. Ҳозир авлиё одам бор эканми. Ҳаммаси ўттиз еттинчи йилда халқ душмани бўлиб отилиб кетганини билмай ўлибманми. Мен уни “авлиё эмас, авио одамсиз” дедим, деб қутулиб чиққан экан.

ҚУРТ ЕГАН ОЛМА ЯХШИ

Бир куни Сойиб Хўжаев қишда топ-тоза, яхши сақланган олмалардан харид қилмасдан, қурт тушган олмаларни сотиб олиш учун савдолашиб турса, қурт туш-

маган олмани сотаётган йигит Сойиб аканинг мухлиси экан.

— Сойибжон ака, менга келинг, ўша қурт тушган олма баҳосига мен ўзимнинг яхши сақланган олмамдан бераман, — депти.

— Йўқ, сеникидан олмайман, сен уни бир бало до-рилар сепиб сақлагансан, мана бу қурт тушган олмадан оламан. Ана, қурти ўрмалаб чиқди. Демак, қурти ўлмап-тими? Буни еган одам ҳам ўлмайди, — деган экан.

СОЧГА ҚАРАБ БАҲО БЕРИШАДИ

Сойиб Хўжаевнинг қўшнисининг бир ўғли шўро дав-рида бир неча йил Москвада ўқиб, сочини ўстириб, “отнинг думи” қилиб келипти. Бўйнида занжир, қуло-фининг бир томонига зирак ҳам тақиб олипти. Буни кўрган Сойиб Хўжаев:

— Ия, Дўмбирбой, Москвада ўқиб, ақлинг ўсиш ўрнига сочинг ўсипти-ю, — депти ҳазиллашиб.

— Амаки, Москвада ўқийдиган ўзбек йигитларининг ақлига қарабмас, сочига қараб баҳо беришади. Сочи ўсганни ақли ўсган деб ҳисоблашади, — депти йигит.

— Шунақами, унда сочингни олдириб ташласанг, ўзи-мизнинг фирт пўстагимиз бўлиб қолар экансан-да.

“Пўстак” сўзини тушунмаган йигит:

— Амаки, пўстак дегани пустяк деганими? — деб сўрабди.

— Тўғри таржима қилдинг, — депти Сойиб Хўжаев.

НЕГА ДИРЕКТОРЛАР КОТИБАЛАРИНИ СЕВАДИЛАР

Бир учрашувда мухлислардан бири:

— Сойибжон ака, нега баъзи раҳбарлар котибалари-ни севадилар-у, хотинларига безътиборлар? — деб сўрай-ди.

— Бунинг сабаби, менимча, директорлар ақли кир-ганларида котибаларини ўзлари танлаб, чертиб-чертиб оладилар, хотинларини эса ёшлигида ота-онаси олиб берган бўлади. Ақли директорлар иккаловини ҳам ҳур-мат қиладилар, — деб жавоб берипти.

МОСКВАГА СОТИШГА УЗУМ ОЛИБ БОРИБ, ЗАРАР ҚИЛГАНИМИЗ

Сойиб Хўжаев артист Соат Толипов билан бир куни Москвага бораётиб, кимнингдир маслаҳати билан йўлкирани чиқазиш учун сотишга узум олишади. У вақтда поездда бир ҳафта юрилар экан. Боргунча узум айниб, сасиб, танини ҳам турғизолмай чув тушишади. - Бир спектаклда Соат Толипов подшо, Сойиб Хўжаев лашкарбоши ролини ўйнашади. Подшо лашкарбошига:

— Палон юртни бир ҳамлада босиб олганимиз эсингдами? — дейди.

— Эсимда, — дейди Сойиб Хўжаев.

— Бўйсунмаган палон халқни қатли ом қилиб қириб ташлаганимизни эслайсанми?

— Шоҳим, ўлибманми эсимдан чиқариб, ҳаммаси эсимда, — дейди-да, бирдан подшоҳга: — Олампаноҳ. Москвага узум олиб бориб зарар қилганимиз эсиздами? — деб сўрайди.

Залда кулги кўтарилди. Матнда йўқ сўздан подшоҳ довдираб қолади. Эртаси Сойиб Хўжаев режиссёрдан танбеҳ эшитади.

МЕН БИЛАН ЭЙЗЕНХАУРНИНГ ЧЎНТАГИДА ПУЛ БЎЛМАЙДИ

Театр жамоаси бир жойга гастролга боришибди. Ўша вақтда Муқимий театрида партком секретари Ҳакимжон экан. Уни Сойиб Хўжаев Патин дер, унинг чўнтагида пули йўқ, лекин қорни оч турган экан.

Сойиб Хўжаев келиб:

— Патинжон, юринг, чой ичиб келамиз, — депти.

— Менда пул йўқ, — депти Патин.

— Мен, аллақачон сиз раҳбарлик қиладиган партия бошчилигида коммунизмга чиққанман, менда ҳам пул йўқ. Юраверинг, халқимиз омон бўлсин, дейди-да:

— Ассалому алайкум, азизларим, — деб бир ошхонага кириб боришибди.

Ошпазлар Сойиб Хўжаевни таниб қолишиб, бир-бирига кўрсатишиб, кучоқлашиб кўришиб, ичкарига, махсус хонага таклиф қилишади. Турли ширин таомлар, ичимликлар билан тоза сийлашибди. Охири мулозимат билан кузатиб қўйишибди. Кетишаётганда Сойиб Хўжаев ёлғондан чўнтак кавлаб, ҳисоб-китоб қилайлик, деса, ошпазларнинг каттаси:

— Ака, бизни уялтирманг. Сиздай инсонларнинг оёғи тагига қўй сўйсак кам-ку! Қадамларингизга ҳасанот, —

депти.

Улар ошхонадан чиқиб анча жойга борганда:

— Ана, Патинжон, кўрдингизми, мен билан Эйзенхаурнинг чўнтагида пул бўлмаган, халқимиз омон бўлса сира оч қолмаймиз, — деган экан.

СОЙИБ ХЎЖАЕВ ИЛТИЖОСИ ИЖОБАТ БЎЛГАН ОҚШОМ

Сойиб Хўжаев бошлиқ бир гуруҳ санъаткорлар Гулистон шаҳрига тўйга боришади. Тўй бошланай деганда бирдан шамол туриб, чақмоқ чақиб, момоқалди роқ бўлиб, ёмғир ёға бошлайди: Шунда Сойиб Хўжаев ўртага тушиб:

— Эй, худо, қудратинг чексиз, саховатинг бисёр, энг яхши ният билан Тошкандан бола-чақамиз ризқи-насибаси деб келганмиз. Бу ердаги бандаларинг ҳам бир тўй қилиб, дил армонини ушатишга ният қилган экан, раҳминг келиб, шамолингни тўхтат, ёмғирингни тиндир, — дейди. Бирдан шамол тўхтади, ёмғир тинади. Ўйин-кулги авжига чиқиб, тўй қизиб кетади. Шаҳарликлар билан қишлоқликлар ўртасида пул қистириш мусобақаси бошланиб кетади. Шаҳарликлар 10 сўмликдан қистирса, қишлоқликлар 25 сўмдан қистиришади. Шаҳарликлар 50 сўмликка ўтишади. Қишлоқликлар 100 сўмликка ўтишади. Шаҳарликлар 2 та 100 сўмликни битта қилиб қистиришади. Қишлоқликлар 100 сўмликдан гулчамбар қилиб Сойиб Хўжаевнинг бўйнига кийгизишади. Шу билан “улоқ” қишлоқ йигитларида кетади. Охири тўй тугаганда, яна Сойиб Хўжаев ўртага тушиб, микрофон олиб:

— Эй, худо, ҳиммату саховатингга ҳамду санолар бўлсин, бизнинг илтижомизни бажо қилдинг. Орзумандаларнинг тўйи чиройли ўтди. Биз ҳам ризқи-насибамизга лойиғини олдик. Энди шамолингни уйғотиб, ёмғирингни ёғдиравер, — дейиши билан бирдан яна чақмоқ чақиб, шамол туриб, момоқалди роқ бўлиб, ёмғир шаррос қуя бошлайди. Шунда ҳамма: Тавба, Сойиб Хўжаев ҳақиқий эшон-авлиё экан. Илтижолари кўз ўнгимизда ижобат бўлди-я, — дейишган экан.

СОЙИБ ХЎЖАЕВ – ТАБИБ

Сирдарёда гастролда юришганда жуда озиб кетган бир бемор одам артистлар олдига келиб, дардини айтиб, маслаҳат сўрайди. Кимдир ҳазиллашиб, “Сойиб Хўжаев асли катта табиб, лекин ҳеч кимга билдирмай юради. Сиз бориб, ялиниб илтимос қилсангиз, ўзи раҳмдил одам, раҳми келиб дардингиз давосини топади, дорисини айтади. Пул берсангиз олмайди. Худо шифо бериб, тузук бўлиб кетсангиз, яна қайтиб келганимизда бир зиёфат сиздан, — дейди.

— Эй, ака, тузук бўлиб кетсам, сизлардан битта эмас, ўнта зиёфат айлансин, — деб Сойиб Хўжаевнинг олдига бориб, дардини айтиб роса ялинади.

— Эй, биродар, мен авлиё эмасман, ҳазилкаш ўртоғларим сизга тандир кийдиришибди, — дейди Сойиб Хўжаев. Бемор одам роса йиғлаб ялинибди:

— Ака, табиб бўлмасангиз ҳам бир нарса денг, — деб туриб олибди. Шунда ноилож қолган Сойиб Хўжаев:

— Қўймадингиз, қўймадингиз, бўлмаса ҳовлининг этагидан бир қудуқ қаздирасиз. Ундан чиққан сувдан кунига уч маҳал овқатдан олдин бир косадан ичасиз, — дейди.

Орадан икки йил ўтгач, муқимийчилар яна ўша қишлоққа гастролга боришади. Ўша одам семирган, соғлом бўлиб кетган экан. Сойиб Хўжаевни сўраб келиб, кучоқлаб, энг зўр табиб эканлигига тасанно айтиб, артистларни спектаклдан сўнг зиёфатга таклиф этган экан.

БОШ ҲИСОБЧИ ВАЗИРДАН ЗҶР ЭКАН

Сойиб Хўжаев ўғилларидан бирини уйлантираётганда 70-йиллар пулида 400 сўмга зориқиб қолади. Маданият вазирининг олдига кириб, ёрдам беришини сўрайди. Вазир сира иложи йўқлигини айтиб кузатиб қўяди. Вазирнинг олдидан чиқиб, Санъат бошқармаси бошлиғидан 400 сўм қарз тўғрилаб беришини сўрайди. У ердан ҳам илож йўқлиги ҳақида жавоб олиб чиқади. Муқимий театрига, ишхонасига келиб, хомуш юрганида директор кўринади. Директорга ҳам дардини айтади. Ундан ҳам рад жавобини олади. Бойвачча қўшнисидан сўрайди. У ёши олтмишдан ошган одамга қарз бериб бўлмайди, деб ҳазил аралаш кўнглини синдиради. Хуллас, эртаси, репетицияга ярим соат олдин келиб хомуш ўтирса, театрнинг бош ҳисобчиси ўрис чол олдига келиб: “Сойибжон, сен ёрдам бер, бир дори тополма-

япман, сени ҳамма танийди”, — деб мурожаат қилади.

— Рецепт борми? — сўрайди Сойиб Хўжаев.

— Бор, мана, — деб чўнтагидан рецептни олиб беради. Сойиб Хўжаев тўғри ўзи аъзо бўлган ҳукумат дорихонасига бориб, дорини олиб келиб беради. Бош ҳисобчи хурсанд бўлиб олади. Сойиб Хўжаев чиқиб кетаётганда:

— Сойибжон, агар сенга пул-мул зарур бўлиб қолса, менга айтсанг тўғрилаб бераман. Кейин ойлигингдан суришаверамиз, — дейди.

Бирдан тўйга 400 сўм зарурлиги эсига тушиб қолиб, ҳисобчига дардини айтади. “Шуни менга одинроқ айтсанг бўларди-ку”, — деб кассирга 500 сўмга қоғоз ёзиб беради. Бориб кассирдан 500 сўмни санаб олади, иши битиб, тўйи жаранглаб ўтади. Шунда менинг қулоғимга:

— Қойил, буғолтир, министрдан зўр экан, — деганлари эсимда.

ТУҒИЛГАН КУНИГА ДУМЛИ ҚҶЙ СОВҒА

Айтишларига қараганда, Наманган театрида Раззоқ Ҳамроев ишлаганда Сойиб Хўжаев ҳам ишлаган эканлар. Театр Марғилон шаҳрига гастролга борганда Сойиб Хўжаев билан Дилбар Қосимова (ҳозир Аброр Ҳидоятوف театри артисти) эр-хотин интермедиясини ўйнаши керак бўлган. Шунда Раззоқ ака Дилбарга:

— Ўйин вақтида, эр, сизнинг туғилган кунингизга думли қўй олиб келишган экан, шу ростми? — деб сўрагин, — дейди.

— Вой, Раззоқ ака, мен кўрқаман, поччам хафа бўлиб қоладилар, думли қўйни халқ ёқтирмайди. Отаси чўчқа, онаси қўй, — деб, — унинг устига, Сойибжон ака холамининг эри бўлса, — дейди чўчиб.

— Кўрқма, айтавер, мен борман, — дейди Раззоқ ака. Хуллас, режиссёрнинг гапини қайтариб бўлмаслигини билган Дилбар Қосимова кўнади. Томоша давомида:

— Ҳой эр, Сизнинг туғилган кунингизга Сизга думли қўй олиб келишган экан, тўғрими? — деб сўрайди.

— Аҳмоқ, падар лаънати ким айтди. Раззоқ айтдимми? Думли қўй олиб келишмаган. Бирдан оғзидан ясама тиш пақ этиб саҳна полига тушади. Ўзининг тишлари бутун бўлса ҳам кулдириш учун ясама тиш солиб олган бўлади. Саҳнада танглай тишининг иржайиб туриши залнинг

гулдурос қарсагига сабабчи бўлади. Хотинининг олдига келиб, чўнтагидан оппоқ дастрўмолча олиб:

— Жоним, оғзимдан новвотим тушиб кетди, олиб беринг, — дейди.

Зал яна гулдирайди.

АРТИСТЛАРИНГИЗ КУЛМАСИН

“Зафар” номли спектакль Ўзбекистон ва Украина дўстлигига бағишланган бўлиб, сюжет мазмунига кўра Украина делегатлари Ўзбекистонга, Ўзбекистон делегатлари Украина далаларига боришар экан, шунда ўзбек делегатлари бир қудуқнинг олдига келишади. Қудуқдан чиғириқни айлантириб сув тортишади. Пақирни сувга туширишганда чиғириқ чир айланиб кетади. Уни бурайдиган темир дастаси бировга тегса майиб қилиши мумкин. Шунини ҳис қилган Сойиб Хўжаев ҳеч кимга билдирмай қўлининг кафтига қизил грим суриб чиқади. Секин қудуқнинг ёнига келиб ўтиради. Қудуққа пақир ташлашади. Чиғириқ чир айланади. Тўхташ олдидан Сойиб Хўжаев “воҳ” деб қақтидаги қизил гримни пешонага босиб, юзини сидириб тушади. Юзи қип-қизил қон бўлиб кўринади. Бу ҳолатдан томошабинлар у ёқда турсин, актёрлар ҳам аввал ачиниб, кейин кулишади. Ҳатто ролларни ўйнолмай қолишади. Спектаклдан сўнг Сойиб Хўжаев яна муҳокама бўлади. Режиссёр қаттиқ ҳайфсан беради. Эртаси бу спектакль яна ўйналади. Сойиб Хўжаев бу гал қизил гримсиз кафтини қўлига олиб бориши билан, актёрлар яна кулиб юборишади. Спектаклдан сўнг яна муҳокама бўлади. Режиссёр:

— Нега, яна актёрларни кулдирдингиз? — деб уришади.

— Мен кулдирганим йўқ. Кафтимга грим ҳам сурганим йўқ. Актёрларингиз ўзи кулди. Кулмаслиги керак, — дейди ва ўзини оқлашни давом этди. — Мана, сиз театр институтида дарс берасиз. Йигирма тўрт талаба бир талабани ўртага олиб, уни кулдириш учун турли қилиқ қилиб, сўз айтиши керак. У талаба кулмаслиги керак, у кулса зачёткасига “қониқарсиз” баҳо қўясиз. Нима учун таниқли артистлар ўзини туюлмайд кулворса мен айбдор бўламан. Шунинг учун бу гал сизга ёғлиқ

“хайфсан”, деб ҳазиллашиб чиқиб кетади.

БОР-Е, СЕНЛАР ҲАМ РАДУННИЁЗ, МОРГУННИЁЗ БЎЛДИЛАРИНГ

Бир йили Хоразм ҳаётидан “Икки билагузук” спектакли қўйилибди. Спектаклдаги кўпчилик қаҳрамонларни исмларига Хоразм одатига кўра “ниёз” қўшилиб аталар экан. Масалан Матниёз, Бекниёз, Жуманиёз, Қурбонниёз ва ҳоказо каби. Спектакль режиссёри Иосиф Радун экан. Театрнинг директор муовини Моргунов экан. Улар спектаклни тайёрлаш жараёнида ёнма-ён туришган экан. Сойиб Хўжаев ролни ўйнаётганда кулдириш учун “Бор-е, сенлар ҳам Радунниёз, Моргунниёз бўлдиларинг бугундан бошлаб!” – деган экан. Шу-шу уларни театрда Радунниёз, Моргунниёз деб аташадиган бўлишибди. Уларнинг ўзлари ҳам хурсанд бўлишиб, “Мен Радунниёзман! Мен Моргунниёзман!” деб кўришадиган бўлишипти театрда.

ҒАФУР ҒУЛОМ БИЛАН СЎЗ ТАЛАШИШ

Ҳозирги Абдулла Қодирий боғи мустақилликкача Пушкин номи билан аталган, иккинчи номи Жангоб эди. Аслида шу ерлар октябрь тўнтаришигача А.Қодирийнинг отасига қарашли боғ бўлгани учун А.Қодирийнинг юз йиллигида Қодирий ҳайкали ўрнатилиб, боққа А.Қодирий номи берилган. Бу боғда катта ариқнинг бўйида чойхона бўларди. Уни “Анвар ака чойхонаси” дейишарди. Шу боғда Ғафур Ғулом кўпинча ўзи севган улфатлари билан ошхўрлик қилиб ўтирганлигини айтишади. Сойиб Хўжаевни хуш кўрган Ғафур Ғулом уни ошхўрликка таклиф этиб, у билан кўп ҳазил-мутойиба қилишган. Бир куни Ғафур Ғулом аччиқ қорачой ичиб ўтирганда Сойиб Хўжаев келиб қолади. Унга бир пиёла чой қуйиб узатади. Сойиб Хўжаев одатига кўра ҳазил қилиб:

– Ғафур ака, мен зиғир мойга ўхшаган аччиқ қора – памил чой ичмайман. Мен “95” деган мазали кўк чой ичаман, – деганда Ғафур Ғуломнинг жаҳли чиқиб:

– Памил чойни, пойтахт, бутун Тошкент ичса, палон миллионли Ҳиндистон ичса, Англия, Русия қора чой ичса, ҳаммаси бўлиб арзимаган юз мингга етмаган

андижонлик ичмаса-ичмабди-да. Шунга ҳам Фафур Фулом хафа бўлсинми, — депти.

Сойиб Хўжаев ҳам бўш келмай:

— Шунинг учун ҳам Бобур Англияю Русияни қўверинг, Тошкенту Ҳиндистонда туғилмай Андижонда туғилган-да, — депти.

— Бобур Тошкент билан Ҳиндистонда туғилмаган бўлса ҳам онаси Қутлуғнигор Султонбегим Тошкентда туғилган. Бобур Самарқанду Андижондан қувғин бўлгандан сўнг Тошкентга келиб, Тошкент памил чойини ичиб, ўзини тиклаб, Ҳиндистонга подшо бўлган, — дейди Фафур Фулом.

Гап тополмай қолган Сойиб Хўжаев.

— Ундай бўлса, Фафур ака, қуйинг зиғир мойдан. Зиғир мойдан асал палов қилинади. Фафур Фуломнинг қўлидан памил чой ичсак ичибмиз-да, — деб Фафур Фуломни қўлидан чойни олади-ю, бир хўплаб:

— Бай-бай, сариқ мойдай кетаяпти-я, — дейди.

ҚИЗИЛ ПОХОРОННИЙ БЮРОМИ?

Бир спектаклда Сойиб Хўжаев “Қизил кетмон” артелининг раиси бўлади. У вақтда қизил империя вақти бўлгани учун ҳамма нарсани қизил қўшиб аташган. Масалан “Қизил чойхона”, “Қизил тўй”, “Қизил бурчак”, “Қизил кўприк”, “Қизил қўшин”, “Қизил шағал артели” ва ҳоказо. Сойиб Хўжаев жонга теккан қизилликни ҳажв қилиб, спектаклларда образлар яратган. Масалан, “Қизил кетмон” артелининг раиси сифатида ўғлини уйлантириш учун телефон симини узун қилдириб, қизил телефондан қўнғироқ қилган. У вақтлар телефоннинг симини узайтириш хаёлга келмаган бир давр эди. Унинг сўзларига эътибор берсангиз, қизилликни ўзбек халқи ҳаётида нақадар кулгилигини тасаввур қиласиз.

— Алиё, бу қип-қизил похоронний бюромми?

— Ҳа, ким ўлган дейсизми?

— Йўқ, ҳеч ким ўлмаган. “Қизил кетмон” артелининг раиси мен Қизилбоев ўғлимнинг қизил тўйига таклиф қиляпман.

— Раис, қизил похоронний митингга кетганлар дейсанми? Майли, айтиб қўй. “Қизил кетмон” артелининг раиси Қизилбоев “Қизил арава” кўчасида турадиган ўғлини уйлаяпти. “Қизил тўй” қиляпти, дегин, хўпми?

Ёзиб олдингми? Яхши.

Яна рақам теради:

— Алё, бу “Қизил турмами?” Котибамисан? Яхши. Начайлигинга айтиб қўй. Йўқ, ҳеч ким қамалмаган, на-
фасингни қизил шамол учирсин. “Қизил кетмон” арте-
лининг раиси Қизилбоев бўламан. Уғлини “Қизил тўй”
қилиб уйлаяпган экан, дегин. Начайлигинг келса менга
телефон қилсин. Мени танийди. Хўп.

Трубкини қўйиб, энди “Қизил сув колхозини”, “Қи-
зил жамоа” артелига қўнғироқ қилишим керак, дейди.

ХУРРАКНИ АРСЛОН ОТАДИ

Сойиб Хўжаевнинг сафарда амалдор киши билан бир
хонада тунашига тўғри келади. Сойиб Хўжаев хуррак тор-
тганда деворни тешиб юборгудек бўлар экан. Эрталаб
амалдор киши ҳамма йиғилиб турганда Сойиб акага
ҳазил қилибди:

— Сойибжон, кечаси сиз хуррак отдингизми? Ёки
бирон қассоб ҳўкиз бўғизладими?

— Ҳа, амалдор ака, хурракни мен отдим. Аслида хур-
ракни арслонлар отади. Тулкилар ухлаёлмай чиқади, —
деганда бирдан гур кулги кўтарилибди. Амалдор айтган
гапидан мулзам бўлипти.

ҚАБУЛДА ОЛИМ ХЎЖАЕВ ЎТИРИБДИ

Машҳур артист Олим Хўжаев Муқимий театрнинг
янги спектакллари канда қилмай кўриб турар экан.
Шундай спектакллардан бирига бориб, биринчи қатор-
да ўтиради. Спектакль бошланади. Асар воқеаси бўйича
Сойиб Хўжаев қозининг хизматкори ролини ўйнар экан.
Хизматкор қозининг олдига кирганда:

— Ҳой, яна ким қолди, арза билан келган? — деб
сўраса, Сойиб Хўжаев биринчи қаторда ўтирган Олим
Хўжаевни кўриб қолиб:

— Тақсир, қабулда Олим Хўжаев ҳам ўтирибди. Унинг
ишини ҳам тез ҳал қилиб берсангиз бўлди, — дейди.

Олим Хўжаевни кўрган ва таниган одамлар гур этиб
кулиб, гулдурос қарсак чалиб юборишади.

ЮРАК МЕНДАН, ПУЛ ТўЛАШ СЕНДАН, ХОНИМ

Тошкентдаги марказий универсал магазини янги

очилган вақти экан. Ўғилларидан бирини уйлантириш учун Файзихон ойим ҳар куни “у кам”, “бу кам” деб хархаша қилар эканлар. Артистлардан бири ЦУМда ҳамма нарса бор экан, — депти. Сойиб Хўжаев тезда уйга бориб, хоним, юринг, тўйингизга ҳамма нарсасини олиб бераман, ЦУМда ҳамма нарса бор дейишди, депти. Эр-хотин хурсанд ЦУМга келишипти. Пойафзал бўлимига кириб, Сойиб Хўжаев — энг яхши аёллар туфлисидан бир жуфт, бир жуфт эркаклар туфлисидан, икки жуфт ковуш олдириб четга қўйибди-да, пальто, костюм, газмол, чинни асбоблар, гиламлар бўлимига кириб, керагича ўратиб қўйибди. Буларни чамалаб ҳисоблаб кўрган Файзихон ойим:

— Ҳой, Хўжаев, нима қиляпсиз, олган молларизни кўриб юрагим чиқиб кетяпти. Бунча пулни қаердан оласиз?

— Хоним, ташвиш тортманг, юрагингиз чиқиб кетса, менинг юрагимга келиб тушади. Юрак биздан, пул сиздан, — депти ҳазил қилиб. Бу гапни эшитган Файзихон ойим: “Эй, ҳазилингиз қурсин, шарманда бўлмай юринг, кетдик”, — деган экан. Орқада кузатиб турган ЦУМнинг директори:

— Тошболта ака, парийни кўп қийнаманг, ҳамма молларни олинглар, пули мендан тўяна, юрак сиздан, — деган экан.

ПЎРДОҚ, ТУР, ЎЛИБ ҚОЛДИНГМИ?

1963 йили ноябрь байрами олдидан Муқимий театрига катта раҳбарлар келади деган гап тарқалиб, югур-югур тарадуд бўлиб қолади. Кундузги спектакль репетициясидан чарчаган актёрларнинг уйи яқинлари уйига кетишган, уйи узоқлар шу ерда қолишиб дам олишган. Ўша вақтда анча машҳур бўлган Шерали Пўлатов театрининг олдидаги гўшт дўконда ишлайдиган Яҳёнинг олдида боради. У санъаткорларни ҳурмат билан сийлаб турадиган киши бўлган. Шерали Пўлатов унинг олдида қуруқ нон билан ароқ ичиб маст бўлиб қолади.

Кутилган катта-катта меҳмонлар келиб, биринчи қаторга ўтиришади. Спектакль бошланади. Шерали Пўлатов спектаклда маст бўлиб келиб ухлаб қоладиган, турдеса сакраб туриб кетадиган ролни ўйнаган. Бу гал рос-

тмана маст бўлиб келиб, ухлаб қотиб қолган. Сойиб Хўжаев уни семизроқлиги учун Пўрдоқ деб атар экан.

Сойиб Хўжаев:

– Пўрдоқ, тур! – деган, турмаган. Ўлиб қолдингми, казо-казо хўжайинлар келишган, тур! – деган, хуррак отиб ётаверган. Кейин, тикка-тик туриб супурадиган супургининг дастаси билан урган, турмаган! Сойиб Хўжаев қараса, ростмана, ғирт маст бўлиб ётибди. Нима қилишини билмай дарров йўлини топган. Эй, хўжайинларнинг ҳурматини билмаган алкаш, ўлганинг рост бўлсин, деб юзига костюмини ечиб ёпиб, антракт деган. Пардани ёпишган. Хўжайинлар чиқиб, ҳукумат хонасида чойпой ичиб тургунча Шерали Пўлатовнинг дублёрини топтириб келиб ўйнатишган. Раҳбарлар кетаётганда “мастни жуда табиий ўйнади”, деб кетишган экан.

МУХЛИСНИНГ ЧУЧВАРАСИ

Бир куни Сойиб Хўжаев билан ўн олтинчи трамвайда гаплашиб борар эдик. Шу пайт бир ўрта ёшлардаги киши келиб, Сойиб ака билан эски қадронлардек қуюқ сўрашди. Сойиб ака гарчанд танимаса ҳам, мухлиси эканлигини билиб, ҳурмат билан гаплашди. У киши ўзи оддий ишчи эканлигини айтди, хотини яхши чучвара қилишини, бирров меҳмон бўлиб кетишларини самимий ўтиниб сўрайди. У шундай илтифот билан сўрадики, санъаткорни дил-дилидан севиши шундай билиниб турарди. Сойиб Хўжаев яна икки соатдан кейин спектаклга боришини айтиб, узр сўради ва уйига яқин бекатда тушиб қолди. Мухлиси энди мендан илтимос қила бошлади:

– Биродар, қуюқ гаплашиб келишингиздан сиз у кишининг яқин одамига ўхшайсиз, жа бўлмаса сиз меҳмон бўлиб кетинг. Қарангки, у кишининг ҳурмати туфайли, мен ҳам бир истеъдод мухлисининг илтифотига мушарраф бўлдим.

Ҳа, Сойиб Хўжаевнинг миллионлаб мухлислари бор эди. Ҳар бирига бир кундан меҳмон бўлса, миллионлаб кунлар керак бўлар эди. Шунинг учун Сойиб Хўжаев руҳи авлодлар қалбига мангу меҳмон бўлаверади.

СОЙИБ ХЎЖАЕВ РУҲИ

Сойиб Хўжаевнинг 85 йиллик юбилейини нишонлаш

учун туғилган жойи — Андижон вилоятидаги Хонобод шаҳрига бир неча енгил машинада кетаётган эдик. Ўзбекистондан Тожикистонга ўтиш чегарасига келганда тожик биродарлар тўхтатишиб, синчиклаб текшира бошлашди. Тожикистонда ўзаро уруш авжига чиққан вақт. Сойиб Хўжаевнинг ўғли, телефильм режиссёри Шуҳрат Хўжаев ҳужжатларини текширишиб, камерани ўтказмаймиз, — деди. Улар узоқ тортишишди. Кейин мен бориб:

— Биродар, ўзбекчани биласизми? — деб сўрадим чегарачи милиционердан.

— Биладан. Тошкент телевидениесида постда турганман. Лекин бу одамни кўрмаганман, — деди.

— Бу йигитни билмасангиз, Ўзбекистон халқ артисти, қизиқчи Сойиб Хўжаевни эшитганмисиз? — деб сўрадим.

— Тошболтами, Парий? “Қуралай кўз, қуралай”, — деди.

— Ҳа, ўша.

— У кишини ҳамма билади. Нафақат Ўзбекистон, балки бутун Тожикистон ҳам билади, нима бўпти? — деди.

— Яшанг. Шуҳрат Хўжаев — Сойиб Хўжаевнинг кинорежиссёр ўғли, у отасининг юбилейини суратга олгани кетяпти, — дедим.

— Эй, шунақами, ундай бўлса узр, ўтираверинглар, — деди. Биз ўтиб кетдик. Мен, улуг инсонлар руҳи ҳам халқларни бирлаштирар экан, деб дилимдан ўтказдим.

ТРАМВАЙДА ОЁГИНИ БОСИБ ЎЙНАТАМАН

Муқимий театрининг оркестридаги Шукрулло деган ғижжакчи Сойиб Хўжаев билан ҳазиллашиб юрар, унинг кураги тагида қитиғи борлигини билар экан. Бир кун Сойиб Хўжаев кундузги репетиция вақтида дирижёр турадиган жойда сахна қиррасига суюнганича залга қараб, хаёл суриб турган экан. Ямада ўтирган Шукрулло ғирр этиб келиб, дирижёрнинг супачасига чиқиб, Сойиб Хўжаевнинг кураги тагидаги қитиғига тегиб, секин жойига бориб ўтириб олибди. Буни Шукрулло қилганини билган Сойиб Хўжаев ямага қараб ўйнаб, кифтларини учириб: “Ҳа, оёғи “запорожец”, ҳали спектаклдан кейин, трамвайда мен билан бирга кетасану, ўшанда маймоқ оёғини бир босиб, трамвайда кўпчиликнинг орасида хўп ўйнатаман”, — дептилар беғубор

ҳазил билан. Репетициядан дам олаётган ҳамкасблари маза қилиб кулишибди.

СУВДАН КЎПРОҚ СОЛИБ, ТУРЛИ ТАОМЛАР ПИШИРИБ ТУРИНГ

Сойиб Хўжаев бир куни уйига телефон қилиб:

– Хоним, нима овқат қиляпсиз? – депти.

Хотинлари Файзихон ойим:

– Овқат қилмаяпман, – дептилар.

– Нега? – Сойиб Хўжаев ҳайрон бўлиб сўрапти.

– Хўжаев, биласиз, уйда гўшт йўқ, ун, гуруч туганган, – депти.

– Ундай бўлса, мен уйга боргунча сув-ҳаводан кўпроқ солиб, турли таомлар тайёрлаб туринг, мен тезда етиб бориб, бирга сўрида ёнбошлаб овқатланамиз, – депти Сойиб Хўжаев.

КУЧУГИНИНГ ОТИ МАРЖОН ЭКАН

Бир куни театрда ўйинчи қиз:

– Мен гастролга бормайман, ойлигим кам, ойлиги кўшлар бурсин, – депти.

Сойиб Хўжаевнинг жаҳли чиқиб:

– Уйда ейишга нони йўғу, кучугини оти Маржонмуш. Порогсердца, айт, санъаткорнинг ойлиги халққа танилгандан кейин ошади-да, санъаткорда ном бўлса нон бўлади. Ундан кейин ўғлининг отини Нон қўйса ҳам бўлаверади, – деган экан.

САЛОҲИДДИНДАН АЙРИЛИБ ҚОЛАМИЗ

Тўхтасин Жалолов Муқимий театрига бадий раҳбарлик қилиб турган вақтида ўғли ғижжакчи Тўхтасинов ҳам ишлар экан. Бир куни “Нурхон” спектаклидаги Нурхоннинг севгилиси Ҳайдарнинг чиройлик этиги йўқолиб қолади. Тўхтасин ака жамоани йиғиб:

– Чопон билан этикни ким олди? Айтсин! Айтмаса, билиб қолсам, оҳ-войига қарамай, милтиқни олиб чиқиб шартта отаман, – депти. Шунда Сойиб Хўжаев ялиниб:

– Илтимос, уста, отманг, – депти йиғламсираб, ҳамма Сойиб Хўжаев олган экан, деб ўйлаб, ялт этиб унга ачиниб қарашибди.

– Айтмасанг, барибир отаман, – дейди Тўхтасин ака жаҳлдан тушмай.

Сойиб Хўжаев:

– Уста, отмай қўя қолинг, – дейди.

– Йўқ, отаман.

– Унда зўр ёш гижжакчимиз Салоҳиддин Тўхтасиновдан ажралиб қоладиган бўлдик, – дейди.

Шу пайт Салоҳиддин Тўхтасинов ўша тўн ва этикда кириб келади. Ҳамма хурсанд бўлади. Энди нима бўлади деб Тўхтасин акага қарашади. Тўхтасин ака лол бўлиб қолади. Вазиятдан чиқиш учун Сойиб Хўжаев:

– Уста, юринг, йўқолган нарса топилди. Иккаламиз милтиқ эмас, яримта отамиз. Мен олиб бераман, – дейди.

БЕЗ БЎЛИБ ЎТИРИШ СИЗГА ЯРАШАДИ

Бир куни Сойиб Хўжаев барак уйларда турганида гап берипти. Ҳамма ичкарига кириб кетганда кимдир бор оёқ кийимларни ўғирлаб кетипти. Қиш вақти экан. Ҳамма питирлаб қолипти. Раззоқ Ҳамроевдан:

– Энди нима қиламан-а? – деб сўрапти Сойиб Хўжаев.

– Нима қилардинг, без бўлиб ўтираверасан, – депти Раззоқ ака.

– Йўқ. Без бўлиб ўтириш Сизга ярашади, менга ярашмайди. Яхшиси, битта машина топиб, ҳаммаларини уй-уйларига олиб бориб қўяман, – деб меҳмонларни уй-уйларига машинада ташлаб келган эканлар.

ҲАЗИЛГА ҲАМ ФАРИШТА ОМИН ДЕРКАН

Мукаррама Турғунбоева вафот этганда Чигатой қабристонига дафн маросимига Муқимий театридан Раззоқ Ҳамроев, Лутфихон ая, Сойиб Хўжаев, Фароғат Раҳматова ва бошқалар борган экан. Мукаррама опани қабрга қўйиб, устига тупроқ тортишаётганда Сойиб Хўжаев Р.Ҳамроевга:

– Домла, ҳаракатингизни қилаверинг. Мукаррам хонимдан сўнг театрдан биринчи сиз, иккинчи мен келаман, – депти.

– Нега биринчи мен, сен эмас? – сўрайди Раззоқ.

ака.

– Домла, сизни ҳурматиз бор-да, – дейди ҳазил лутф қилиб.

Худди айтгандек, Мукаррама опадан сўнг Муқимий театридан олдин Раззоқ ака, кейин Сойиб Хўжаев вафот этиб, “Чигатой”га сўнгги манзилга келишади. Халқнинг: “Ўйнаб гапирсанг ҳам ўйлаб гапир. Яхши гапга ҳам, ёмон гапга ҳам фаришта омин дейди”, – дейиши шу бўлса керак-да.

НУҚУЛ ГЎШТ ЕГАН АРТИСТЛАР

Урушдан кейинги қимматчилик, гўшт танқис вақтида бир гуруҳ артистлар қишлоққа бориб келишибди. Сойиб Хўжаев:

– Қалай ўтди, виездлар, – деб сўрапти.

Улар Сойиб Хўжаев ҳавасини келтириш учун ёлғондан бири олиб, бири қўйиб мақтанишибди:

– Уста, бормай кўп нарса ютқаздингиз.

– Ҳа, нима бўлди?

– Дема, овқатлар ниҳоятда зўр бўлди. Эрталаб гўшт, пешинда биринчисига гўшт, иккинчисига тандир кабоб, учинчисига қийма кабоб, тўртинчисига табака.

– Бешинчисига-чи?

– Бешинчисига жигар кабоб. Оҳ-оҳ, сели билан.

– Эҳ-ҳе, шунча гўштли овқат еб тирик келдиларингми?

– Ҳа, тирикмиз.

– Ундай бўлса бир-бирларингни гўштарингни ебсан-да!

• Ҳамма артистлар бараварига кулиб юборишипти.

УЧГАН КАЛИШ

Бир куни “Тошболта ошиқ” спектаклида Сойиб Хўжаев киядиган калиш қолиб, унга катта калиш бериб юборишади. Шу куни бир одам уйланганига йигирма йил бўлгани муносабати билан хотинини “Тошболта ошиқ”қа олиб тушган бўлади. Тошболта тепаман деганда катта калиш учиб келиб, ҳалиги хотиннинг бошига тушади. Хотини хафа бўлиб:

– Йигирма йилда бир марта театрга олиб тушиб, яна бошимга калиш билан урганиз нимаси, – деб эри билан жанжаллашади.

Шунда С.Хўжаев сахнанинг четига келиб:

– Ҳой, биродарлар, жанжални уйга бориб қилсангизлар ҳам бўлади. Калишни менга узатиб юборинглар. Бўлмаса, сизларни деб мен маҳсичан спектакль ўйнайми? – дейди.

Залда гур кулги кўтарилади. Эр-хотин ҳам кулиб, чапак чалишади.

УЧТА ҚАРЗ

Ўзбекистон халқ артисти Машраб Юнусов “Тошболта”да домла ролини ўйнаган. Спектаклда Сойиб Хўжаев домлага:

– Сени учта қарзинг бор, – дейди.

– Қанақа қарзим?

– Бирламчи, қизингни ўғлимга берасан, иккиламчи, синглингни ўзимга берасан, учламчи, гўштга олган пулни ўзасан.

– Қанақа гўштга пул?

– Театрда берган гўштга 10 сўм олганинг эсингдами? – дейди.

Машраб Юнусов довдираб қолади. Кулги кўтарилади.

ЗИКИРЖОН “СИРТМОҚ” СОЛИБ ОЛИБ КЕЛДИ

Сойиб Хўжаев ҳаётда содда кийинар, бўйнига галстук боғлаб юришни ҳам унча эп кўрмас экан. Бир куни халқ артисти Зикир Муҳаммаджонов билан бирга ижодий учрашувга борадиган бўлишади. Зикир ака унга кўярда-қўймай галстук тақдиради. Учрашувда ҳаммани таништираётганда Сойиб Хўжаев қизиқчилик қилиб, галстукни халққа кўрсатиб:

– Зикиржон, мени бўйнимга мана бу “сиртмоқ”ни солиб, ҳузурингизга судраб олиб келди. Мана, сиз билан дийдор кўришиб турибмиз. Сиз билан дийдорлаштирган Зикиржонга раҳмат, – деб зални роса кулдирган экан.

ЛУТФИХОН АЯ “ПАРИЙ” БЎЛГАНДА

Бир куни Сойиб Хўжаев, Лутфихон ая, Зикир Муҳаммаджоновлар Наманган вилоятининг Чуст туманига боришади. Уларга алоҳида саҳна қилиб жой тайёрлаб қўйишади, одамлар ёпирилиб келавериб, тайёрланган жойга сизмай қолишади. Кейин катта майдонга кўчиришади. Битта юк машинасини келтириб, бортларини уч томонини очиб юбориб, саҳна қилишади. Одамлар Сойиб Хўжаевни қўлларида кўтариб “саҳна”га чиқазишади. Шунда Сойиб Хўжаев:

– Жоним мураббоналар, бугун бу ерга менинг парийим Турсунхон Жаъфарова келмаган. Усиз мен сизга “Тошболта ошиқ”дан томоша кўрсатолмайман, – дейди.

Шунда Лутфихон ая:

– Сойибжон, бугун Сизга мен парийлик қиламан, – дейди.

Майдон қарсақдан гувиллайди.

Сойиб Хўжаев:

– Сиздай Парийдан ҳам ўргилай, – деб “Қуралай кўз, кўралай” ини бошлаб юборади. Майдондагилар кўшилиб айтиб, ўйинга тушиб кетишади. Тугагач, узоқ вақт қарсақ чалишади.

СЕВГИ БИЛАН БОҒЛАСА

Муқимий театрига ишга келган ёш артист қизлардан бири Сойиб Хўжаевга:

– Сойиб дада, шу бошим қаттиқ оғриятти, нима қилай? – депти.

– Бугун кечгача чида, кечқурун уйингга совчи келиб, бошингни боғлаб кетади. Бошингни оғриши шунда таққа тўхтайдди, – дейди.

– Эй, қўйинг, – деб уялиб кетибди қиз.

Эртасига қиз ишга хурсанд келиб:

– Сойибжон дада, сиз авлиё экансиз. Совчи келиб, бошимни боғлаб кетди. Тузалиб қолдим, – деган экан.

ШУ ЁРИҚ БОШИМ БИЛАН

Бир куни журналист Аҳмаджон Мелибоев Сойиб

Хўжаевнинг ҳузурига Муқимий театрига борибди. Ўшанда “Тошболта ошиқ” спектакли ур-йиқит қўйилаётган вақт экан. Ҳамманинг тилида Сойиб Хўжаев спектаклда айтадиган:

Қуралай кўз, қуралай,
Туйнугингдан мўралай,
Сен ялло айтганингда

Оҳанингга йўрғалай, қўшиғи жаранглаб кетган давр экан.

А. Мелибоев савол берипти:

— Мана, сиз саҳнада ҳаммани кулдирасиз, ўзингизнинг ҳаётингизда ҳам шундай завқли кулгилар, хурсандчиликлар мўлми?

Сойиб Хўжаев бошини қашиб:

— Эй, бола, роса ичимдаги саволни бердинг-ку. Саҳна бошқа, ҳаёт бошқа. Мана, мен роса қирқ йилдан бери одамларни кулдираман. Ўтган куни тунда спектаклдан уйга қайтаётсам, безори болалар тош отиб, бошимни ёришди. Шу ёриқ бошим билан Тошболта бўлиб кулдириб ётибман. Уйдан чакка ўтиб ётибди, мурожаат қилсам, ижроқўмдагилар парво ҳам қилмайди, — деган экан.

ШЎР ПЕШОНАМДАН ЎПИБ ҚЎЙ

Бир қиз Сойиб Хўжаевнинг уйига келиб:

— Амаки, бир чимдим тузиздан беринг, — депти.

— Тузни нима қиласан, қизим, — депти Сойиб Хўжаев.

— Кеча бир йигит: “Синглим, гапизни тузи йўқ экан”, деди.

— Бу тузни қаердан олишим мумкин, десам, Сойиб Хўжаевдан топасиз, деди, шунга келдим.

— Ундай бўлса, қизим, бу шўр пешонамдан ўпиб қўй. Гапинг тузлик бўлади, — деган экан.

ОЁҒИ ЗАҲАРЛАНГАН

Бир спектаклда Сойиб Хўжаев батрак, Ҳамза Умаров босмачи бўлиб чиқар экан. Асарда ёзилганидай, босмачи келиб, батракни отиб ўлдирар, ўлигини икки киши кўтариб чиқиб кетар экан. Нима ҳам бўлипти-ю, босмачининг тўппончаси отилмай қолипти. Шунда Сойиб Хўжаев топқирлик қилиб:

— Сен босмачи, заҳарланган этигинг билан тепсанг

ҳам мен ўлмайман, — деб, артист Ҳамза Умаровга “уч-кун” — илҳом турткисини беради. Шунда зийрак Ҳамза Умаров батракни этиги билан тепади. Батрак чайқалиб йиқилиб “ўлади”. Саҳнадан олиб чиқиб кетишади. Шу билан спектакль бузилмай қолади.

АЗРОИЛДАН ҚОЧИБ

Сойиб Хўжаев Марғилонга борганда Юсуфжон қизиқ оғир ётибди, деб эшитади-ю, бир кўриб чиқай деб, уйига боради. Борса, уйда йўқ. Уйдагилардан: “Устоз қаердалар?” — деб сўраса, “Чойхонага чиқиб кетдилар”, деб жавоб беришади. Сойиб Хўжаевнинг кўнгли ёришади. “Худога шукр, чойхонага кетган бўлсалар, демак тузук бўлиб қолибдилар”, — деб, шу хаёл билан чойхонага борадилар. Юсуфжон қизиқ сўрида чордона куриб ўтирган эканлар.

Сойиб Хўжаев одатдагидек ҳазиллашиб:

— Уста, касал одам маза қилиб ётмайдами? Чойхонада нима қилади? — дейди.

— Азроилдан қочиб чиқдим, Сойибжон, — дейди Юсуфжон қизиқ.

— Уста, ўша Азроил деганиз менман-да, шундай Азроилманки, мен жонизни олмайман. Икки оғиз ширин сўз, бир пиёла кўк чой билан жонизни киритаман, — деб юзларини тавоф қилиб, кайфиятларини кўтарган экан.

ОИЛАДА ХОТИН КИШИ СУДЬЯ БЎЛИБ ИШЛАСА

Бир мухбир Сойиб Хўжаевга савол берипти:

— Сойибжон ака, оилада хотин киши судья бўлиб ишлашига қандай қарайсиз? — деб.

— Жуда яхши қарайман, — депти Сойиб Хўжаев.

— Нима учун? — мухбир яна сўрапти.

— Нима учун дейми, шунинг учунки, хотин киши судья бўлиб ишласа-ишламаса, уйда тушгача судья, тушдан кейин прокурор. Шунинг учун оила тартибли, — деб жавоб берган экан.

АНА ЭНДИ ТЎЛИҚ ҲАҚҚИМНИ ОЛДИМ

Сойиб Хўжаевга радио ва телевидениедан грамплас-тинкага ёзилгани учун ва бошқа жойлардан ижро ҳақи

– гонорар келар экан. Муқимий театрига почта орқали келган бу пулқоғозларни Сойиб Хўжаевнинг қизиқчи шогирдлари хатлар турадиган жойдан олиб, устозни хурсанд қилиш учун олиб боришар экан. Устоз ҳам уларнинг меҳнатини тақдирлаш учун:

– Агар қоғозда ёзилган пул 100 сўмдан ошиқ бўлса сенларга мендан бир зиёфат, – дер экан. Ва бир неча марта театр ёнидаги Бешёғоч бозорида шогирдларини кабобу палов, мантию сомса, лағмону манпар, олмаю анор ва бошқа тансиқ таомлар билан сийлаган экан. Аммо кейинги вақтда негадир пуллари 100 сўмдан кам келадиган бўлиб қолибди. Томоғи яхши таомга ўрганиб қолган учарроқ шогирларидан бири келган 75 сўмнинг олдига “1” рақамини қўйиб, 175 сўм қилиб олиб борибди. Устоз уларни пулни почтадан олмай меҳмон қилибдилар. Кейин 40 сўм келибди. Унинг олдига “2” ни қўйиб, 240 сўм қилиб олиб борибди. Устоз яна ҳам хурсанд бўлиб, сийлабдилар. Яна 25 сўм келибди, унга “3” ни қўшиб ёзиб, 325 қилиб олиб борибди-ю, ўйланиб қолибди.

Устоз пулни олган бўлсалар, тагин миси чиқиб қолмасин деб, сўрабди:

– Устоз, олдинги пулларни олдингизми?

– Олдим, – деб жавоб берибди устоз.

– Ҳаммаси қанча бўлибди? – деб сўрабди яна ўсмоқчилаб шогирд.

– Билмадим, нуқул бир сўмликлар ва анча тангалар берди, санашга тоқатим бўлмай, келинойизга олиб бордим, – депти.

– Ҳа, устоз хитланмабдилар, бу ёғи хамирдан қил суғургандай бўлипти, 325 ҳам силлиқ ўтиб кетади, зиёфатни еймиз, деб ичидан келган қийқириқни босиб:

– Уста, мен сизни янада хурсанд қиламан, – деб 325 ёзилган пул қоғозини узатипти. Уста қоғозни қўлга олиб:

– Энди, Безовта¹, менинг сағал мазам бўлмай турибди, мен сенга ишонч қоғози ёзиб бераман, шу 325 сўмни почтадан олиб, уйимга олиб бориб берасан, хўпми? – депти. Безовта бу кутилмаган таклифдан довдираб қолибди. Бир оз ўтгач, ўзига келиб:

– Бўпти, сиз айтасиз-у, биз йўқ деймизми, – деб кетибди.

¹Безовта – С.Хўжаев ўша шогирдини шундай деб эркалаб атар экан.

Почтага бориб 25 сўмни олиб, кеча тўйга борганида ўзига қистирилган пуллардан 300 сўм қўшиб, 325 сўм қилиб олиб борибди.

– Мана, уста, 325 сўм пулингиз, санаб олинг, – деб берибди жонидан суғургандай бўлиб. Шунда Сойиб Хўжаев:

– Мулла Безовта, ана энди олдига “1”, “2” қўйиб ёзиб, мендан зиёфат пулларингни олиб келибсан, раҳмат, – депти.

УНДОҚ БЎЛСА ТЕЗРОҚ ҲАЙДА

Бир куни спектакль бошланишга оз вақт қолганда кўчадан ўтаётган машиналарга қўл кўтарса тўхтамай ўта-верибди. Сўнгра у кўчанинг ўртасига тушиб, аллақандай ногирон ҳолатига кириб қалтираб туради. Сойиб Хўжаевнинг бу ҳолатда туришини кўрган бир шофёр машинасини тўхтатиб:

– Ҳа, Сойибжон ака, тинчликми? – деб сўрайди.

– Мени машинангда олиб кет, – дейди.

– Қаёққа?

– Муқимий театрига.

– Бўпти, ўтиринг, – деб машинага ўтқазиб кетаётганда С.Хўжаев:

– Менга ҳали 5-6 сўм пул ҳам берарсан, – дейди ҳазиллашиб.

– Олиб бориб қўяман, лекин пул бермайман, – дейди шофёр ҳам кулиб.

– Унда мендан 5-6 сўм оларсан? – дейди Сойиб Хўжаев сўз ўйини қилиб.

– Йўқ, сиздан сеvimли инсондан пул олиб, ўлибманми, – дейди.

– Пул олмасанг, пул бермасанг, унда машинангни тезроқ ҳайда, бир “Тошболта ошиқни” кўриб кетасан, – дейди ва спектаклга қўймай олиб қолади. Шу-шу, ўша йигит билан дўст тутиниб қолади.

ОТ ЭШАҚДАН ЯХШИ-ДА

Сойиб Хўжаев ким ҳол-ахвол сўраса:

– Отдайман! – дер экан.

Бир куни шогирдлари сўрабди:

- Уста, ким сўраса отдайман деяверасиз, – деб.
- От эшакдан яхши-да, шунинг учун, – деб жавоб берибди.

ФАРИШТАЛАР ЎРИСЧАНИ БИЛМАЙДИ

Сойиб Хўжаев ҳазиллашиб, шогирдларини ўрисчалаб сўкар экан. Бир куни шогирди Безовта мот қилиш учун:

– Уста, нега шогирдларизни ўрисчалаб сўкасиб, бу ахир гуноҳ бўлади-ку? – деб қолади.

– Одамнинг гуноҳларини фаришталар ёзиб боради, дейишади, Тўғрими, Безовта? – дейди устоз.

– Тўғри, – дейди шогирди.

– Мен ўрисчалаб сўксам гуноҳ бўлмайди, чунки фаришталар ўрисчани билмайди, – деб ҳазиллашиб жавоб беради устоз.

“ТОШБОЛТА ОШИҚ”

“Тошболта ошиқ” спектакли Муқимий номли театрининг кўп йиллар ўйналган даврий асарларидан бири. Бу асарнинг яратилишида, айтишларича, Сойиб Хўжаевнинг роли ниҳоятда катта бўлган. Тошболта образини гавдалантиришда у драматург ёзиб келган сўзларни тўлдириб, кўшиб, баъзи ўринда тўқиб саҳнага олиб чиққан дейишади. Бунга ишониш мумкин, чунки Сойиб Хўжаев юқорида айтганимиздек, ҳар бир сўзнинг таъсир кучини, жарангини топмагунча изларди. Халқ тили ва дилини яхши билгани учун осон топарди.

СОЙИБ ХЎЖАЕВ ҚАЕРДА ВАФОТ ЭТГАН

Қизиқ бир ҳолат ҳамиша мени ўйлантириб юради. Туғилган жойидан узоқда 40-50 йил яшаган айрим инсонлар умрининг сўнгги кунлари ўз туғилган масканига боришга қаттиқ жазм қилади ва ўша ерга бориб вафот этади. Бу нима? Тупроқ тортишими? Ё илоҳий кучми? Ёки тасодифми? Масалан, шоир Чустий умрининг охирида Чустга бориб, ўзига қабр учун мазордан жой танлайди ва эртаси вафот этганлигини ҳикоя қилиб беришган. Худди шунингдек, Сойиб Хўжаев ҳам умр йўлдош-

лари Файзихон ойимнинг ҳикоя қилиб беришларича, ўлимларидан бир неча кун олдин бетоб бўлганлар. Шунда: “Тез мени Андижонга олиб боринг, ўша ерда тузук бўламан!” — деган кўярда-қўймай. Шундан сўнг Андижонга, қариндош-уруғлариникига олиб боришган. У кишининг бетоблигидан хабар топган вилоят раҳбарлари дарров вилоят стационарига ётқизишган. Лекин санъаткор Сойиб Хўжаев умри 72 ёшида поёнига етган экан: 1982 йил 2 майда вафот этади. Сўнгра жасадлари Тошкентга олиб келиниб, Муқимий театрида мотам митинги қилинади. Пойтахтнинг санъат аҳли, театр мухлислари, жамоат вакиллари сўнги манзил — Чигатой қабристонига кўзда ёш, дилда қайғу билан Сойиб Хўжаевни кузатишади. Мана шундан бери Сойибжон қизиқ халқимиз орасида юсак иқтидор билан ўйнаган роллари, қизиқчиликлари, ҳикматомуз сўзлари билан мангулик пиллапоясидан юқорига кўтарилмоқдалар.

Сойиб Хўжаев кўп йил Тошкентда яшаб, 9 нафар фарзандларини вояга етказдилар. Улар бугун мустақил Ўзбекистонимизнинг турли жабҳаларида меҳнат қилмоқдалар. Улардан олимлари, кинорежиссёр ва кинооператорлари бор бўлиб, фан ва санъатимизнинг ривожига муносиб ҳисса қўшмоқдалар.

Муқимий театрида ўйнаган юзлаб роллари ўзбек муסיқали драма жанридаги характерли қиёфалар хазинасининг дурдоналари бўлиб қолган. Сойиб Хўжаев театр билан бир қаторда “Табассум” радиожурналида ҳам кўп йиллар иштирок этиб, эшиттиришга жон киритган. Халқ сайиллари у кишисиз ўтмас эди.

Айниқса, “Ўзбекфильм” студиясида суратга олинган “Ватанга совға”, “Стадионда учрашамиз”, “Ёр-ёр”, “Лайлак келди — ёз бўлди”, “Фарғона қизи”, “Насриддиннинг саргузашти” каби кинофильмларда ўйнаган роллари ҳозир ҳам телевизор орқали кўрсатилиб, халқнинг олқишига сазовор бўлмоқда.

ХОНОБОДДА ҚИЗИҚЧИЛАР ТАНЛОВИ

Айтишларига қараганда, Сойиб Хўжаевнинг оталари Андижон шаҳрининг ҳозирга вилоят театри яқинида туғилиб ўсган. Кейинчалик хизмат учун Андижон вилоятининг баланд тоғ-тепаликлари бағридаги Хонобод

шаҳрига келиб, шу ерда муқим яшаб қолган. Шу ерда 1910 йилда санъаткор Сойиб Хўжаев таваллуд топган. Уруғ-аймоқлари ҳозирга кунда ҳам Хонободда истиқомат қилишади. Тошкентдан борган меҳмонларни ўтказгани жой топмай бошларига кўтаришади. Мен ўзим бир неча маротаба бориб меҳмон бўлганман. Хонободликлар жуда санъатсевар инсонлар. Айниқса, ўзларининг санъаткор фарзандларини юксак қадрлайдилар.

Ҳозирги Хонобод шаҳар ҳокими Маҳсум Мусаев ташаббуси билан 1995 йилдан бери ҳар йили баҳорда Сойиб Хўжаев хотирасига бағишланган қизиқчилар танловлари ўтказилади. Катта халқ сайлига айланиб кетади. Пойтахтдан, албатта Муқимий театри артистлари, ўғил-қизлари, умр йўлдоши Файзихон ойим, театршунослар, қизиқчилар иштирок этгани келишади. Ниҳоятда озода ва саришта курорт-шаҳар Хонобод ўзининг гўзал тоғ ёнбағриларига, сўлим гўшаларига меҳмонларни чорлайди. Халқи ниҳоятда ширинсўз, меҳмоннавозлик билан келувчиларни кутиб олиб, ғоят хушфەъллик билан кузатиб қўяди. Салқин боғларнинг саҳналарида турли қўшиқчиларнинг хонишлари янграйди, аскиячи ва қизиқчиларнинг ичакузди латифалари, ҳангомалари дилларни хушнуд этади.

Бир сўз билан айтганда, хонободликлар ўзбек халқининг ардоқли фарзанди ёди-ҳурматини жойига қўйиб қўйишади.

БИР ЎЗИМ ИЧГИМ КЕЛМАДИ-ДА

Бир куни Сойиб Хўжаев спектаклдан ҳорғин чиқиб келса, уйда ҳеч ким йўқ. Файзихон ойим паловни дамлаб, тоғорага сузиб, дастурхонга ўраб, столнинг устига қўйиб, тузланган бодринглар тўғраб, турупларни майда қилиб сувга солиб кетиптилар. Сойиб Хўжаев дастурхонни ёзиб, бодрингу турупларни, кесилган анорларни ликопчаларга солиб, паловни лаганга сузиб қараса бешолти киши тўядиган миқдорда экан. Шу пайт ичкилари келипти. Музлатгични очсалар ароқ, коньякларнинг очилмаганлари бор экан. Олиб столга қўйиптилар. Лекин одатлари бўйича ҳеч қачон бир ўзлари ичмас эканлар. Соатга қарасалар 11 дан ошипти. Қўни-қўшнини чақириш ноқулай, кеч бўлиб қолган. Малол келиши мумкин. Малол келмайдигани фақат “Тез ёрдам” ё милиция. “Тез ёрдам” қурғур икки соатда келади, мили-

ция тез келади, деб телефондан “02” рақамни териб “Томда ўғри юрипти” дептилар. Милиция беш дақиқага қолмай келипти. “Ўғри қани?” – депти капитани.

Сойиб Хўжаев:

– Ўғри уйда, – деб уйга бошлаб кирипти-да, ҳақиқатга кўчиб: – Полковниклар, ўғри йуқ, шунча паловни бир ўзим емай, мана бу “оқ” ва “қизил” лар билан ўзим “отишма” қилмай деб сизларни чақирдим, – депти.

Сойиб Хўжаевни яхши таниган посбонлар тоза кулишиб, еб-ичишиб, хурсанд бўлиб кетишибди.

“СУВОРА” НИНГ НЕВАРАСИ “ҚУРАЛАЙ КЎЗ”

Сойиб Хўжаев театри билан Хоразмга борганда колхоз клубида концерт беришади. Шунда концертни олиб боровчи:

– Навбат машҳур комик артистимиз, Ўзбекистон халқ артисти Сойиб Хўжаевга, – деб тантанавор эълон қилади. Шунда олдинги қаторда ўтирган гавдали, оёғига керза этик кийган, эғнида пахталик, бошига телпак кийган бир киши:

– Шашма, сен Хоразмни кулдираман деб келдингми, Ташкандан, кетмайди, сен ҳақиқий халқ артисти бўлсанг бир “Сувора” айтиб берасан, деб саҳнага чиқиб келибди.

Айтишларича, Хоразмда “Сувора” айтолмаган артистни артист ҳисоблашмас экан у вақтда.

Сойиб Хўжаев:

– Эй, биродар, “Сувора” ни Комилжон Отаниёзов ўхшатиб айтган. Мен ундан ўтказиб айтолмайман, шунинг учун сизга мен “Сувора” нинг набираси “Қуралай кўз” ни айтиб бераман, – депти.

– И, манглайи қара, “Сувора” нинг набирасиям бар эканми, айт! – депти саҳнадан туриб.

Сойиб Хўжаев “Қуралай кўз, қуралай, туйнугингдан мўралай...” деб бошлаган экан, ҳалиги гавдали одам лапанглаб ўйнаб, саҳнадан тушиб кетган экан.

ЎРИСЧАНИ ЯХШИ БИЛМАГАНИ УЧУН

Бир куни Муқимий театрининг директор ўринбосари Ярашевскийнинг хотини ўлган экан. Унга театр номидан ҳамдардлик билдириш учун Раззоқ Ҳамроев бошчилигидаги вакиллар гулчамбар олиб йўлга тушади. Йўлда

Сойиб Хўжаев Раззоқ Ҳамроевдан:

— Раззоқжон, ўзбекчада ўлганнинг қариндош-уруғларига “Бандалик-да, худо раҳмат қилсин, сизга худо сабр берсин!” — дейишади, Ўрисчада нима дейишади, — деб сўрапти. Раззоқ Ҳамроев:

— Я ваше горе разделяю, дейишади, — депти.

Сойиб Хўжаев бора-боргунча “Я ваше горе разделяю”, — деб ёд олиб кетаверипти. Мархумнинг уйига бориб, ҳамма ҳамдардлик билдирипти. Сойиб Хўжаев бориб, Ярашевскийни бағрига босиб: “Я ваше горе разделяю”, — дейиш эсидан чиқиб қолиб, “Я ваше горе поздравляю”, — деб юборипти. Таъзияга борганлар тескари қараб пиқ-пиқ кулишибди.

ЎРТОҚ ПОЛКОВНИК

Бир куни Муқимий театри санъаткорлари театрнинг автобусида гастролга кетаётган экан. Чорраҳадан ўтгач, ДАН ходимлари автобусни тўхтатишади. Ҳайдовчи билан ниманидир тортишиб, анча тўхтаб қолишибди. Шунда аритстлар:

— Сойибжон ака, сиз тушинг, нимага тихирлик қиляпти? Сизни танийди. Бу туришда кечгача турадиганга ўхшаймиз. Спектаклга кечга қоламиз, — дейишади.

Сойиб Хўжаев тушиб, ДАН ходимлари олдига бориб, гапираётган капитанга:

— Ўртоқ полковник, нима гап ўзи? — депти, форма кийган милиция бўлса бўлди, “полковник” дер экан.

— Ассалому алайкум, Сойибжон ака, мен полковник эмас, бор йўғи капитанман, — депти.

— Капитан бўлсанг ўзингга, менга полковник бўлиб кўринаяпсан. Бўлмасанг яқинда полковник бўласан. Менга кўнғироқ қиласан. Энди, ўғлим, шўпир бола нима хато қилипти?

— Сойибжон ака, ана кўча белгиси осиб қўйилган. Кўчани айланиб ўтиши керак. Бў тўғри ўтиб келаверди. Нарушения шу.

— Вой-бўй, шунга шунчами? Мен спектаклда қанча сўзларни ташлаб кетиб, қанчасини қўшвораман. Тўғри, режиссёрим уришади, лекин томошабинни қантариб қўймайди. Сиз шўпирлар режиссёрисиз. Бизни кўпчи-

лик томошабинлар кутиб турибди. Хатосини тузатиш учун шу майдонни ўн марта айланиб репетиция қилсин. Кейин кетайлик, — депти Сойиб Хўжаев.

— Сойиб ака. Сизнинг ҳурматингиз, айланмай тўғри кетаверинглар, шўпирингиз энди йўл белгиларига қараб юрсин, — деб ҳужжатларини қайтиб берибди. Кетишибди.

Орадан анча вақт ўтгач, Сойиб Хўжаевга телефон бўлипти:

— Сойибжон ака, мен полковник бўлдим, — депти ДАН ходими.

АДАБИЙ-БАДИИЙ НАШР
ҲАЙДАР МУҲАММАД
СОЙИБ ХҲЖАЕВ ҲАНГОМАЛАРИ

Ё д н о м а

Мусаввир *А.Кива*
Бадий муҳаррир *А.Бобров*
Техник муҳаррир *Т.Смирнова*
Кичик муҳаррир *Н.Фозилова*
ИБ №3807

Босишга 20.04.2000 йилда рухсат этилди. Бичими 84x108 1/32.
Таймс гарнитура. Офсет босма 2,10 шартли босма тобоғи. 2,0 нашр босма
тобоғи. Жами 5000 нусха. 04/24-00 рақамли буюртма
11-2000 рақамли шартнома. Баҳоси шартнома асосида.

Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасининг Фафур Фулом
номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 700129, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

“Арнапринт” МЧЖ босмохонасида босилди.
Тошкент, Х. Байкаро, 51.